

три типа субстантивации, обозначенные индексами 1, 2, 3 в зависимости от того, выражает ли причастная форма название лица или предмета (напр.: *Аплодирующие встали; Подчеркнутое красным карандашом нужно выписать в отдельный столбик*).

Некоторые причастные формы приобрели самостоятельные лексические значения (напр. *служащий, -его, м., служакя, -ей, ж.; львкий, -его, м., львкая, -ей, ж.*).

Третий раздел словаря представляет "Указатель" (с. 525-588), где в алфавитном порядке дается перечень всех

причастных форм, помещенных в причастной блоке словарной статьи. Читатель здесь получает основные сведения об особенностях причастной формы (ее функционировании) с отсылкой на соответствующий глагол.

Несмотря на то что по замыслу автора словарь рассчитан на языковедов и преподавателей русского языка в СССР и за рубежом, можно надеяться, что он также поможет широкому кругу читателей лучше разобраться в трудных вопросах орфографии русских причастий и прилагательных.

Дагмар Бурманова

Flidrová, H.: Sociolingvistické a psycholingvistické aspekty dialogu a polylogu v ruštině. Praha 1989, 174 s.

V souvislosti s rozvojem teorie komunikace se v posledních letech do popředí lingvistického zájmu dostává i problematika monologu a dialogu (včetně polylogu). Dané problematice je věnována i recenzovaná práce, která vyšla v edici Acta UPO (Supplementum 29) v letošním roce. Monografie současně zahrnuje dílčí statě, v nichž se doc. dr. H. Flidrová, CSC. (FF UP Olomouc) zabývala různými aspekty interpersonální komunikace. Jako hlavní cíl si autorka stanovila vymezení typických rysů polylogu (jakožto samostatného řečového projevu) ve srovnání s dialogem a v souvislosti s aspekty sociolingvistickými a psycholingvistickými. Tomuto cíli je podřizen obsah a struktura

studie, která je kromě úvodu a závěru rozčleněna do 7 kapitol.

1. kapitola (s. 12-21) je věnována vymezení pojmu komunikace. Správně autorka zdůrazňuje význam a vzájemnou souvislost komunikace a interakce, dále pak těsné sepětí komunikace se sociální skutečností, což se odráží zejména v polylogu. Pokud jde o klasifikaci komunikace, považuje H. F. za základní kritérium počet účastníků komunikace a rozlišuje proto komunikaci intrapersonální (monolog), duopersonální (dialog) a skupinovou (polylog) - obě patří do komunikace interpersonální, dále pak komunikaci masovou. Podrobněji se zabývá komunikací skupinovou, pro niž je vedle počtu

osob charakteristická řečová aktivita komunikujících a střídání komunikačních rolí.

Na monolog, dialog a polylog je zaměřena 2. kapitola (s. 22-30). V ní postrádám názor autorky na to, který typ komunikování je nejběžnější.

Ve 3. kapitole (s. 31-56) se autorka snaží dokázat oprávněnost rozlišení pojmů dialog a polylog, porovnává zde dialogickou a polylogickou komunikační situaci ve všech jejích složkách (sdělovatel, příjemce, téma sdělení, konkrétní předmětová situace, vyjadřovací prostředky, včetně paralingvistických). Velmi zdařile (i graficky) jsou zde mj. zachyceny typické případy adresnosti polylogu (s. 35), podtržen je i význam orientace sdělovatele v sociálních rolích adresátů. To ovlivňuje výběr jazykových prostředků, což autorka dokumentuje na oslovení, tykáni a vykání. Tematika komunikačních aktů je určována jednak účastníky komunikace, avšak i konkrétní předmětovou situací (viz situace prostorové neuspořádaná a stolová, stereotypní a nestereotypní). Podobně jako jini autoři rozlišuje H. F. rozhovory tematicky homogenní a nehomogenní, přičemž k typicky polylogickým tématům řadí témata ze sféry rodinného života, pracovního prostředí a zájmových skupin. Pro nahodilá seskupení lidí jsou charakteristická běžná konverzační témata. Ve shrnutí na s. 57 (jeho zařazování mohlo být důslednější, je jen za kap. 3., 4. a 7.) by bylo přehlednější uvést nejprve rysy společné, pak rozdílné.

4. kapitola (s. 57-74) zkoumá dialog a polylog

z hlediska teorie řečových aktů. Autorka se zaměřuje na realizaci komunikativních záměrů mluvčího a reakce adresátů v běžné mluveném polylogu. Zároveň přihlíží k rozložení komunikačních rolí ve skupině a k motivaci řečového aktu. Rozlišuje pak řečové akty: 1. sdělující informace; 2. sloužící k získání informace (tvrzení na s. 63, 67 o tom, že by se v polylogu nevyskytovaly opakované repliky, není přesvědčivé, ostatně sama autorka o něm pak dále - s. 96 - hovoří); 3. vybízející k ději (danou problematikou se H. F. podrobněji zabývala již v kandidátské disertaci); 4. vyjadřující subjektivní postoj k situaci; 5. etiketní řečové akty.

5. kapitola (s. 75-103) blíže charakterizuje dialog a polylog jako souvislý produkt komunikace. Autorka analyzuje, na příkladech dokumentuje a interpretuje různé typy textové a strukturní soudržnosti. Za podstatnou pro polylog považuje hlavně větší samostatnost jednotlivých replik, větší tematickou dynamičnost, event. větší hovorovou stagnaci. Kohezni prostředky dialogu a polylogu se v podstatě neliší, polylogické se vyznačují složitějšími souvislostmi, můžeme se setkat i s vžitými stereotypy výstavby replik.

V 6. kapitole H. F. vychází z klasifikace dialogu O. Müllerové a vyčleňuje polylog řízený a spontánní. K řízeným polylogům řadí pedagogickou komunikaci, různé besedy aj., v nichž převládá kodifikovaný jazyk. Ve spontánních polylogích (v rodině, na pracovišti) se více uplat-

ňuje hovorová ruština, avšak, jak H. F. správně uvádí, vše závisí na idiolektu komunikačních partnerů, neboť pro polylog je právě charakteristická větší nejednotnost v užívání jazyka a přechod z jednoho typu projevu do druhého. Autorka se zabývá též typickými rysy hovorové ruštiny v jednotlivých jazykových rovinách, zdůrazňuje mj. tendenci k uvolnění gramatické výstavby ruských mluvených projevů, vysoký stupeň jejich expresivnosti a emocionality. Bylo snad vhodnější uvedené rysy přímo dokládat na excerpovaném materiálu, tak, jako to H. F. čini v případě rozboru spontánních polylogů ze sféry běžného denního života. Pro použití kodifikované ruštiny jsou určující 3 podmínky: řízenost, oficiálnost, příp. veřejnost. V takovýchto projevech se setkáváme také s ustálenými obraty, vžitými klišé, stabilními neverbálními reakcemi (ke s. 128 - nejen v pedagogické komunikaci mluví určuje, kdo a o čem má hovořit, srov. soudní jednání, řízené besedy s odborníky aj.).

V závěrečné 7. kapitole (s. 129-141) autorka vyjmenovává charakteristické formální prostředky polylogu. Pod-

robněji však charakterizuje jen oslovení. Ostatní rysy - nesourodost v tykání, vykání, pojmenování osob, odstranění nejednoznačnosti osobního zájmena 2. osoby, inkluzivní slovesné tvary aj. by vyžadovaly podrobnější rozbor i více příkladů. Ovšem uvědomujeme si, že to vše není v rámci jedné práce možné.

Ze závěrů (s. 142-144) vyplývá opodstatněnost vyčlenění polylogu jako samostatného typu řečového projevu příznačného pro skupinovou komunikaci.

Celkově můžeme konstatovat, že recenzovaná monografie, věnovaná dialogu a polylogu v ruštině, přináší komplexní pohled na danou problematiku. Její poznatky mají obecnělingvistickou platnost. Cenné je to, že H. F. v každé kapitole přístupnou formou shrnuje dosavadní poznatky k danému problému (takováto historie otázky je užitečná hlavně pro studenty). Pozitivní je i to, že práce nejen teoreticky shrnuje, hodnotí, modifikuje dosavadní a uvádí nové informace, ale že to vše je podloženo příklady ze současné ruštiny, takže studie má i značný praktický význam.

J. Kozílková

Пассов, Е. И.: Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. "Русский язык", Москва 1989, 277 стр.

Publikace Jefima Izraileviče Passova je určena učitelům i studentům filologie, zvláště pak rusistům, kteří ruštinu učí jako cizí jazyk.

Práce je rozdělena do tří částí, z nichž první je věnována obecným otázkám komunikativního přístupu ve výuce cizím jazykům. Autor vychází